

ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ: TÜRKİYE’NİN KAZAKİSTAN VE ORTA ASYA POLİTİKALARINDA BAĞLAYICI UNSUR MU?

Figen Aydın^{1*}

Öz

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kurulan yeni düzende bölgesel güvenliğin sağlanabilmesi güçleşmiştir. Yaşanan bölgesel güvenlik kaygılarına ve sınır sorunlarına aranan çözümlerin başında güvenlik odaklı işbirlikleri kurmak gelmiştir. Çin, sınırlarda yaşanan güvenlik problemlerine çatı bir kuruluş ile çözüm üretmek istemiştir. Bu anlayışta Çin ve Kazakistan'ın kurucu ortakları arasında buldukları örgüt, zamanla genişleyerek Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) halini almıştır. Asyalı ülkeler ile bölgesel güvenlik kaygıları odağında kurulan örgüt, bugün kıtanın önemli bir ortaklığı halini almasına rağmen işbirlikleri adına beklentinin altında kalmıştır. ŞİÖ'nün kurulması Kazakistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarından itibaren, Çin-Kazakistan siyasî ilişkilerine bağlayıcı unsur olarak etki etmiştir. Türkiye ise NATO üyesi bir ülke olarak ŞİÖ'ye daimî üye olmamıştır. Fakat müteavazi bağlantılar kurarak diyalog ortağı olan ilk NATO üyesi olmayı başarmıştır. Bu minvalde Türkiye, Batı ile askeri işbirliklerine sahip olmasının yanı sıra ŞİÖ ile düzenli diyalog kuran tek ülke olmuştur. Bunun yanı sıra ŞİÖ'nün varlığı Türkiye-Kazakistan siyasî ilişkilerinde destekleyici-bağlayıcı bir unsur olarak dış politikada ortak bölgesel adımların atulmasını kolaylaştırmaktadır. Türkiye'nin çok yönlü dış politikasına örnek olan ŞİÖ ile diyalog ortaklığı, Türkiye-Kazakistan siyasî ilişkilerine ve Türkiye'nin Asyalı ülkeler ile olan işbirliklerine olumlu yönde katkılar sağlamaktadır. Çalışmada ŞİÖ'nün Türkiye-Kazakistan siyasî ilişkilerinde ve Türkiye'nin Orta Asya politikalarında bağlayıcı-destekleyici unsur olup olmadığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şanghay İşbirliği Örgütü, Türkiye, Kazakistan, Orta Asya, Bağlayıcılık.

* Dr. Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar aydinfigen@windowslive.com <https://orcid.org/0000-0003-1777-278X>

Bu makaleye atıf için: Aydın, Figen. (2024). Şanghay İşbirliği Örgütü: Türkiye'nin Kazakistan Ve Orta Asya Politikalarında Bağlayıcı Unsur Mu, SDE Akademi Dergisi, 4(1), 149-170

SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION: A BINDING ELEMENT IN TURKEY'S KAZAKHSTAN AND CENTRAL ASIA POLICIES?

Figen Aydın

Abstract

It has become difficult to ensure regional security in the new order established with the dissolution of the Soviet Union. Establishing security-oriented collaborations has become one of the most sought-after solutions to regional security concerns and border problems. China wanted to produce solutions to the security problems at the borders with an umbrella organization. In this understanding, the organization, of which China and Kazakhstan are among the founding partners, expanded over time and became the Shanghai Cooperation Organization (SCO). Although the organization, which was established with Asian countries and regional security concerns, has become an important partnership of the continent today, it has fallen below expectations in terms of cooperation. The establishment of the SCO has acted as a binding element in China-Kazakhstan political relations since the first years of Kazakhstan's independence. As a NATO member country, Türkiye has not become a permanent member of the SCO. However, by establishing modest connections, it has managed to become the first NATO member to become a dialogue partner. In this regard, Türkiye has become the only country that has regular dialogue with the SCO, as well as having military cooperation with the West. In addition, the existence of the SCO facilitates taking joint regional steps in foreign policy as a supportive-binding element in Türkiye-Kazakhstan political relations. The dialogue partnership with the SCO, which is an example of Türkiye's multifaceted foreign policy, provides positive contributions to Türkiye-Kazakhstan political relations and Türkiye's cooperation with Asian countries. The study will evaluate whether the SCO is a binding-supporting element in Türkiye-Kazakhstan political relations and Türkiye's Central Asian policies.

Keywords: *Shanghai Cooperation Organization, Türkiye, Kazakhstan, Central Asia, Binding.*

Giriş

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması Orta Asya bölgesi ve Çin başta olmak üzere tüm dünya ülkelerinin ikili ve bölgesel ilişkilerini değiştirmiştir. Çift kutuplu sistemin yerini çok kutuplu düzenin alması ve özellikle Orta Asya ülkelerinin bağımsızlığını kazanması ekonomik, siyasî ve güvenlik konularında farklı anlayışları ortaya çıkarmıştır. Tarafların değişmesi ile ortaya çıkan bu durum ise Asya'da güvenlik dinamiklerinin gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu aşamada bölgeye yönelik bazı oyunların sahneye konulduğu görülmektedir. Bunların bir kısmının kurgusal olduğu da gayet açıktır. Bölgesel güvenliği tehdit eden başlıca nedenler arasında, Rusya'nın ikinci Çeçenistan savaşıdır. Söz konusu olaylar nedeniyle 1990'lı yılların ortalarına kadar pek çok bölgesel güvenlik kaygıları yaşanmıştır. Bu nedenle sınır güvenliği ve sınır aşan sular sorununun çözüme kavuşturulması gibi güvenliği tehdit eden sorunların çözümü ülkelerarası işbirliklerinin ilk adımı olmuştur.

Çin'in güvenlik ve sınır sorunlarından doğan kaygıları ile 1996 yılında oluşturulan "Şanghay Beşlisi", bir yandan Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanan Orta Asya ülkelerine meşru bir devlet nazarı ile bakıldığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan ise Sovyetlerin güvenlik mekanizmasından çıkan Orta Asya ülkelerinin bölgesel ya da küresel bir güvenlik tehdidi ile karşılaşmaları durumunda, Çin başta olmak üzere, işbirliği yaptığı ortaklarından destek alabilmesini kolaylaştırmaktadır. Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında oluşturulan örgüt, güvenliğin artırılması, sınır problemlerinin çözülmesi ve bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi amaçları etrafında kurulmuştur. 2001 yılında Özbekistan'ın katılımı ile Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ismini alan yapı, tüm Orta Asya ülkelerini kapsayıcı, siyasî ilişkilerin gelişebilmesine katkı sunan bir mekanizma nizamını almıştır. Örgütün kurucu üyelerinden biri olan Kazakistan'ın ŞİÖ içerisinde farklı ve daha önemli bir konumunun olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü'nün daimî bir üyesi olmamasının yanı sıra, örgüt ile bağlantılar kurduğu, temaslarını artırdığı ve örgüt içi görevler üstlendiği görülmektedir. Türkiye'nin üstlendiği görevlerin ve kurduğu diyalog ortaklığının Kazakistan'ın destekleri ile elde edilmesi, Türkiye'nin Kazakistan siyasetini şekillendiren birer faktör olmuştur. Ayrıca Türk dış politikasında Asya

politikalarına ağırlık verilmesi, Türkiye'yi, Çin, Rusya ve Kazakistan gibi Asya'nın siyasî ve ekonomik anlamda büyük ülkeleri ile işbirliği alanlarını genişletmeye sevk etmiştir. Bu durum Türkiye ve Kazakistan arasındaki her bağlantının derinleştirilmesini gerektirmiştir.

Çalışmada ŞİÖ'nün, Türkiye-Kazakistan siyasî ilişkilerinde ve Türkiye'nin Orta Asya bölge politikalarının derinleştirilmesinde bağlayıcı-destekleyici bir faktör olup olmadığı değerlendirilecektir. Bu minvalde ilk olarak Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kuruluşu, genişlemesi ve geçirdiği aşamalar genel kapsamda ifade edilecektir. Daha sonra işbirliğinin bir parçası olarak Kazakistan'ın katılımı ve Türkiye'nin örgüt ile kurduğu bağlantılar belirtilecektir. Nitekim çalışmanın sonunda ŞİÖ'nün Türkiye-Kazakistan siyasetinde ve Türkiye'nin Orta Asya politikalarında etkili bir faktör olduğu ancak beklentinin altında kaldığı neticesine ulaşılmaktadır.

1.Şanghay İşbirliği Örgütü: Kuruluşu, Gelişimi ve Genişlemesi

Çin stratejik kültürü, ülke içi ve bölgesel güvenlik konularında daha fazla hassas olunması gerektiği üzerine kurgulanmıştır. Çin'in çok fazla etnik kökene sahip olması, ülkenin doğu kesiminin denizlerle çevrili olması ve Sovyetler Birliği'nin tehdit yaratması Çin'i, zamanla, bölgesel olarak daha fazla güvensiz bir konuma sevk etmiştir. Dahası tarihinde savaflara ve işgale maruz kalması, Çin'in güvenlik algısının, barış istiyorsan savaşa hazırlıklı ol anlamına gelen 'para bellum' (Jain, 2017:4-6) doktrinine bağlanmasını sağlamıştır. Orta Asya odaklı söz konusu karmaşık ve göz korkutucu güvensizlik hissi, bölgesel güvenlik mimarisinin (Dongxiao, 2015:449) inşa edilmesini zorunlu kılmıştır. Dahası Soğuk Savaş sonrası uluslararası sisteme hâkim olan ABD hegemonyası, Rusya ve Çin'in Asya'da güvenlik işbirliği namına bir araya gelmesi ile tek kutuplu sisteme meydan okumasını gerektirmiştir.

Çin liderliğinde oluşturulan Şanghay Beşlisi'nin temel amacı öncelikle sınır anlaşmazlıklarını çözüme kavuşturmak ve sınırları askerden arındırmak olmuştur. Çin ve komşu ülkeler arasında ortaya çıkan sınır anlaşmazlıkları tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Sovyetlerin dağılması ile gelişen sınır problemlerinin çözüme

kavuşturulması için bir güvenlik platformuna ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda 1996 yılında oluşturulan Şanghay Beşlisi, sınır problemlerinin görüşülmesi ve çözümü için ana mekanizma olarak kurulmuştur. “Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Arttırılması” ve “Sınır Bölgelerinde Askeri Güçlerin Azaltılması” (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı) anlaşmaları imzalanarak kurulan örgüt ile Kazakistan ve Çin öncelik olmak üzere, Orta Asya ülkelerinin sınırlar ve bölgesel güvenlikte rol alması sağlanmıştır. Şanghay Beşlisi’nin oluşturulması, Çin’in küresel sisteme dair iki geri beslemesinin olduğunu ifade etmektedir. İlk Batı ülkelerinin uluslararası finans sistemine kendisini eklemek ve sisteme uyum sağlamak; ikincisi, bölgesel güvenliği ön plana alarak kurumlar vasıtasıyla Asya kıtasını bütünleştirmektir.

Şanghay Beşlisi’nin, 2001 yılında Özbekistan’ın katılımı ile Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) olarak genişletilmesi, söz konusu maksatlar için işbirliği ile tüm Orta Asya ülkelerine nüfuz etmesini sağlamıştır. Çin, zamanla örgütün faaliyetlerini ve kapsamını genişletmiştir. Örgüt aracılığı ile yaratılan güven ortamında bölgenin teröristlerden, ayrılıkçılardan ve aşırılıkçı gruplardan arındırılması üzerine işbirliği yapmak minvalinde kapsamlı değerlendirmeler yapılmıştır. Nitekim çerçevesi genişletilen örgüt, pek çok güvenlik ve güvenlik dışı konular etrafında uluslararası bir organizasyona dönüşmüştür (Cooley, 2012:79). ŞİÖ, karşılıklı güven ve iyi komşuluğu güçlendirmek, bölgesel barışı ve istikrarı ortaklaşa korumak, demokratik, adil, rasyonel bir uluslararası politik ve ekonomik düzen tesis etmek amaçlarıyla kurulmuştur (Declaration).

İşbirliğinin sağlanmasında ve kapsamının genişletilmesinde Kazakistan, Çin adına, öncelikle dikkat edilen bir ortak olmuştur. Uyuşturucu ve silah kaçakçılığının engellenmesi, yasadışı göç ve insan kaçakçılığı, sınırlarda güvenliğin sağlanması gibi güvenlik merkezli konular da Kazakistan Çin için önceliklidir. Geniş kapsamlı altyapı ve ulaşım projelerinin ŞİÖ dâhilinde hayata geçirilmeye çalışılması, örgütün çerçevesinin genişletilerek ekonomi ve güvenliğin birbirine bağlanmak istendiğini göstermektedir (Arslan, 2019:304). Kazakistan’ın Atırav/Atırauşehir ve Beyneu ilçeleri arasında ulaşımın sağlanması için projeler ŞİÖ kapsamında üretilmeye çalışılmaktadır.

ŞİÖ'nün gelecekteki yapısının ve faaliyet alanlarının belirlenmesi için öngörüler 2014 yılında yayınlanan "Şanghay İş Birliği Örgütü'nün 2025 yılına kadar Geliştirme Stratejisi" (Shanghai Cooperation Organization) isimli belgede ifade edilmiştir. ŞİÖ bölgesi öncelikli görülerek, bölgenin karşılıklı güvene dayalı, iyi komşuluk ilişkileri içerisinde bir alana dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra ŞİÖ içinde ekonomik iş birliğinin devamlılığını sağlamak ve bir güvenlik alanı yaratmak ilk adımlar olarak belirlenmiştir. "Şanghay Ruhu" isminin verildiği karşılıklı yarar, eşitlik, güven, danışma ve ortak kalkınma ilkelerinin gelecekte de sürdürüleceği beyan edilmiştir. Devletlerin içişlerine karışılmaması ilkesine bağlılığın Şanghay Ruhu'nun esaslarından biri olduğu tekrar edilmiştir. Bununla birlikte ŞİÖ'nün 2017 zirvesinde Suriye krizi karşısında ortak bir duruş sergilenmiştir. Bu durum örgütün vizyonunun genişletilerek, küresel konular çerçevesinde değerlendirmelerin yapıldığı bir platform olarak inşa edildiğini göstermektedir (Arslan, 2019:320). Bunların yanı sıra Pakistan ve Hindistan'a 2017 zirvesinde tam üyelik statüsü verilmiştir. Gözlemci ülkeler dâhil olmak üzere ŞİÖ, coğrafi alan olarak 37 milyon km²'yi kapsamaya başlamıştır. Avrasya'nın %74'üne teka-bül eden ŞİÖ'nün, dünyanın nükleer silahlara sahip ülkelerinden dördü üyesidir (Karaca, 2012:704). Küresel Gayrisafi Hâsılanın %25'ini içine alan ŞİÖ, son üyelerle birlikte dünya nüfusunun %45'ini içeren uluslararası bir kuruluş haline gelmiştir (Gabuev, 2017).

Güvenliğin yanı sıra ekonominin ortaklık alanı olarak belirlendiği ŞİÖ yapısı, zamanla farklı işbirliği alanlarında da faaliyetlerini artırmıştır. Kazakistan'ın ŞİÖ başkanlığı döneminde Eğitim Haftası, ŞİÖ ülkeleri Bilim İnsanları Sempozyumu, ŞİÖ Yeşil Ekonominin Geliştirilmesi, Turizm ve Spor (Arslan, 2019:307) etkinlikleri hayata geçirilmiştir. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün sınır güvenliği, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, sınır aşan sular gibi sorunların çözümüne kısmi katkılar sunduğu anlaşılmaktadır. Fakat yıllar içerisinde askerî tatbikatların ve toplantıların yapılması ve kararların alınması ile sürdürülmeye çalışılan ŞİÖ'nün, işbirliği adına çok kapsamlı bir uygulama hayata geçiremediği görülmektedir. İşbirliği konusunda beklentinin altında bir fayda sağlayan örgüt, üye ülkelere askerî teçhizat satışına müdahale etmemiştir (China Kazakhstan Ambassador).

Ayrıca ŞİÖ, anlaşma metnine ve toplantı kararlarından anlaşıldığına göre,

kendisini NATO minvalinde bir savunma ittifakı olarak görmemektedir. Nitekim güvenlik konusunda çalışmalar yürüten örgütün, zamanla niyet beyanları çerçevesinden çıkmadığı tespit edilmiştir. Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı (RATS), üye ülkeler arasındaki koordinasyon eksikliğinin, bilgi alışverişinin sınırlı kalmasının önüne geçememektedir. Zira RATS, terörle mücadele konusunda bir nevi bölgesel Interpol olarak etkili olamamaktadır (China Kazakhstan Ambassador).

Çin'in, zamanla ŞİÖ ile Orta Asya'da etkili askerî işbirliklerine sahip olamadığı ve Rusya'nın ardında kaldığı görülmektedir. ŞİÖ ortaklığının askerî teçhizat yardımları, elektronik malzeme, otomobil ve tekstil ile sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Dahası Çin Halk Kurtuluş Ordusu (PLA)'ndan beklenen ekipman ve eğitim desteği alınamamıştır (Peyrouse, 2008:16). Nitekim ŞİÖ, müdahale gücü yüksek gerçek bir askeri ittifak olarak görülmemektedir. ŞİÖ kapsamı genişledikçe sorunların çoğaldığı, eşitsiz gelişmenin yaşandığı, Rusya ve Çin arasında karşılığın olması gibi tutarsızlıklar (Peyrouse, 2008:20) örgütün geleceği konusunda endişelere neden olmaktadır.

2.Kazakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Katılımı

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanan Kazakistan bugün BM, AGİT, Türk Keneşi, BDT, İİÖ, ŞİÖ, IMF gibi bölgesel ve küresel ortaklıklara sahiptir. Asya'da başarılı bir karmaşık dengeleme siyaseti sürdürmektedir. Çok taraflı yaklaşımlar tercih etmekte ve bölgesel kurumlar inşa etmektedir. Büyük güçlerin bölgeye yönelik algılarını karmaşık bir geri besleme siyaseti ile pozitif yönde etkilemekte ve ülkeleri birbirine bağlamaktadır (Vanderhill vd. 2020:979). Kazak hükümetinin takip ettiği "çoklu vektör" dış politikası, Kazakistan'ın uluslararası ortamda yüzleşmek zorunda kaldığı farklı sorunlara karşı yardımcı olmaktadır. Söz konusu dış politika, Çin'in yükselişinin zorluğuyla mücadele edebilmenin yanı sıra komşusu olan dev ekonomilerle dengeli bir ilişki sürdürebilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda Kazakistan'ın küresel diplomaside iyi niyetli bir ülke olarak imajını güçlendirmektedir (Burkhanov, Chen, 2016:3). Bu güçlü duruş, dengeli siyaset ve nüfuz elde edebilmek politikaları Çin'in Kazakistan dış politikasına da yansımaktadır. Zira Orta Asya'nın bölgesel ülkesi iken küresel bir imaja sahip olabilen Kazakistan, Çin dış politikasına pozitif yönde katkılar sunmaktadır.

Kazakistan'ın Orta Asya'nın en geniş nüfuza sahip ülkesi olması Çin'in Kazakistan siyasetini derinden etkilemektedir. Çin, Kazakistan'daki etkili siyaseti ile Orta Asya'da kendisine yönelik olumsuz algıları kırmak, sinofobiyi aşmak ve diğer bölge ülkelerinin kendisine siyasî güven duymalarını sağlamak istemektedir. Bu doğrultuda Çin'in Sovyetlerin dağılması sonrası sınır komşusu Kazakistan'a yönelik dış politikasının nirengi noktasını siyasî ve güvenlik konuları oluşturmaktadır. Sovyetlerden bağımsızlığını kazanan Kazakistan ile diplomatik tanıma ve işbirliklerinin artırılması, Çin'in bölge ülkelerinin yeniden Rus nüfuzu altına girmemesi isteğini doğrulamaktadır. Bunun dışında Çin vatandaşı Kazaklar ve Uygur Türkleri dâhilinde sınır sorunlarının çözüme kavuşturulması Çin'in iç güvenliğinin bir şartı olmuştur. Bölgesel güvenlikte rol üstlenen ve Çin ile ortak kaygılar güden Kazakistan, Çin güvenliğinde ön plana çıkmaktadır. Egemen eşitlik, toprak bütünlüğüne saygı, iç işlerine karışmamak, tam silahsızlanmayı sağlamak gibi hedeflere bağlılığın bulunması, Çin'in ikili ve bölgesel güvenlikte Kazakistan'a güvenin oluşmasını sağlamıştır.

Çin, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası ilk olarak Kazakistan ile ikili işbirliklerini derinleştirmek istemiştir. Bunun yanı sıra bölgenin en nüfuzlu ülkesi olarak Kazakistan ile bölgesel güvenlikte işbirliği kurmak, Çin'in bölgesel kurumlarının güçlenmesini sağlamaktadır. Çin diplomatik feraset ile hareket ederek, Nazarbayev'den 1995 yılı Eylül ayında Jiang Zemin'in davetlisi olarak Çin'e resmi bir ziyarette bulunmasını istemiştir. Davette "İki Ülke Savunma Bakanlığı Arasında İşbirliği Mutabakatı" imzalanmıştır (China Kazakhstan Ambassador). Kazakistan ile kurulan ikili güvenlik anlaşmasının hemen peşinden 1996 yılında Şanghay Beşlisi kurulmuştur. Çin, Şanghay Beşlisi'ne Kazakistan'ın katılımını ve örgüt içerisinde kendisini desteklemesini önemli görmektedir.

Çin, Orta Asya ülkeleri içerisinde ŞİÖ kapsamında güvenlik işbirliğini en çok Kazakistan ile geliştirmek istediği gibi ekonomik konularda da Kazakistan'a öncelik tanımıştır. Zira Çin'in ekonomik gücüyle ilgili endişelerin ŞİÖ içerisinde bertaraf edilmesinde en büyük destekçisi Kazakistan olmuştur. Orta Asya adına, hegemonik güç ile komşusu olan orta ve küçük güçler arasında göreceli bir dengeye ulaşmak için Kazakistan güvencesini sağlamlaştırmak, bu yolla tüm bölge ülkelerinin ekonomik güvenini kazanmak istemektedir. Bunun için Kazakistan,

ŞİÖ'de özel bir üyedir. ŞİÖ başlangıçta Uygur bölgesi ve Orta Asya üzerine güvenlik işbirliğini desteklemek üzere kurulmuştur. Ancak 2000'li yıllarda örgütün çerçevesi genişletilerek ekonomik işbirlikleri dâhil edilmiştir. Eğitim, gençlik, kalkınma, yatırım, proje finansmanı gibi ekonomik konular için hedefler belirlenmiştir (Cooley, 2012:75). 2000'li yıllarda Çin-Kazakistan askerî işbirlikleri daha ziyade ŞİÖ kapsamında gelişmiştir. 2001 yılında Şanghay Beşlisi'nin Özbekistan'ın katılımıyla ŞİÖ olarak genişlemesi sonrası örgüt, Çin ve Orta Asya ülkeleri arasında işbirliğinin artması için kullanışlı bir pervane (Peyrouse, 2008:20) olarak yorumlanmıştır. Bunun yanı sıra 2005 yılında iki ülkenin ilişkilerini stratejik ortaklık seviyesine yükseltmesi nedeniyle askerî işbirlikleri alanlarının da genişletileceği öngörülmüştür.

Çin, Orta Asya'da angajman ve bölgesel etki yaratmak için ŞİÖ'yü kullanmaktadır. Bu durum Çin'in uluslararası sistem içerisinde artan rolüne ilişkin daha kapsamlı tartışmaların yapılmasına neden olmaktadır. Çin'in askerî işbirlikleri çerçevesinde çağdaş Batı liderliğindeki küresel düzene meydan okuduğuna dair tartışmalar, ŞİÖ içerisindeki liderliği ile değerlendirilmektedir. Komşu bölgelerinde güvenlik ve ekonomik çıkarlarını desteklemek için kurulan örgütün, üye devletler tarafından nasıl muamele edildiği ŞİÖ'nün başarısını ve doğrudan Çin'in uluslararası gücünün kapsamını destekleyecektir. Bu noktada Kazakistan'ın ŞİÖ'nün geleceği adına rolü artarak sürmektedir (Cooley, 2012:75). Kazakistan'ın Çin'in liderlik ettiği organizasyonlara olan katkısı Çin yumuşak gücünü bölgeye yaymakta ve Çin hükümetinin imajını tazelemektedir. Bu durum Çin'in dış politikasında Kazakistan'ın yerini derinleştirmesini açıklamaktadır.

Kazakistan'ın kurucu üyeleri arasında olduğu örgüte değer verdiği bilinmektedir. Nazarbayev, 2006'da "Kazakistan ŞİÖ'ye büyük önem veriyor ve örgütle etkileşimini dış politikasında öncelik olarak görüyor" demiştir. Ayrıca 2011 yılında dönem başkanlığı yaparak örgüt içerisinde liderlik rolünü üstlenmiştir. Kazakistan ŞİÖ dâhilinde, terörle mücadele kapsamında bölgesel çabaları desteklemenin yanı sıra ortak tehditler nedeniyle Çin ile olan ilişkileri geliştirmiştir (Vanderhill vd. 2020:988). Çin ile ilişkilerin geliştirilmesi Çin'in Kazakistan dış politikasını desteklerken, Kazakistan'ın güvenliğine katkı sunmaktadır. Zira Kazakistan'da yerleşik Uygur nüfusu olmasının yanında hükümet, köktendinci Müslüman ey-

lemleri konusunda tedirginlik yaşamaktadır. Bu nedenle Çin ile askerî-güvenlik merkezli bir örgüt içerisinde işbirliği yürütmek Kazakistan'ın güvenliğini desteklemektedir. Bununla birlikte Çin, Kazakistan için büyük bir güçtür. Sınırlarda ya da güvenlik konularında çatışmaların önüne geçmek ve ortak bir platformda buluşabilmek Kazakistan'ın iç-dış politikasının istikrarını artırmaktadır. Nitekim Çin-Kazakistan ilişkilerinde karşılıklı güvenlik endişelerinin ortak olması, Çin'in Kazakistan siyasetine bir sınır komşusu olmaktan ziyade anlamlar yüklemesini anlamlandırmaktadır. Bunun yanı sıra örgütün Kazakistan'a sunduğu katkılar, diğer Orta Asya ülkelerine sunulan kıymetlerden daha fazladır. Bunun bir nedeni Kazakistan'ın işbirliği örgütünü kendi çıkarları kapsamında değerlendirerek, platforma diğer Orta Asya ülkelerinin verdiğinden daha fazla katkı sağlamasıdır. Örgüt, Kazakistan'a ilk olarak meşru bir güvenlik mekanizması kazandırırken aynı zamanda Rusya ve Çin dâhil kıtasal bir bütünlük ayrıca Rusya ve Çin dışında ülkelerle işbirliği sunmaktadır.

Örgüt, devletlerin içişlerine müdahale edilmemesi prensibine dayanmaktadır. Bu durum bölgesel nüfuz kapasitesi görece düşük olan ve iç istikrarın güvende tutulması gereken Kazakistan için Çin karşısında eşitlik, sınırlarda güvenlik ve saygınlık sağlamaktadır. Örgütün iç işlerine müdahale edilmemesi kararı, Kazakistan'ın ŞİÖ'ye katılımını kolaylaştırmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının hemen sonrasında Çin'in siyasî ya da güvenlik hâkimiyetine dâhil olunmayacağına garanti Kazakistan'ın siyasî adımlarını hızlandırmasını kolaylaştırmıştır.

Çin, Orta Asya ülkeleriyle birlikte yaptığı tatbikatların çoğunu Kazakistan ile yapmıştır. Bununla birlikte Kazakistan için önemli bir askeri teçhizat üreticisi ve ihracatçısıdır (Umarov, 2020). Ancak Çin ve Kazakistan askerî-güvenlik işbirliği yeni dönemde daha çok Şanghay İşbirliği Örgütü, CICA ve Kuşak Yol Projesi'nin güvenliği kıstasları üzerinden sürdürülmüştür. İki ülkenin güvenlik konusundaki endişeleri ve yaklaşımları ortak olmasına karşın askerî potansiyelin bugün için yeterince değerlendirilemediği görülmektedir. Asgari düzeyde kalan güvenlik işbirliklerinin uzun vadeli büyük bir etkiye sahip olması beklenmektedir. Ancak iki ülkenin askerî ilişkileri genellikle ŞİÖ kapsamında geliştirilmiştir. Örneğin düzenli askerî tatbikatlar “barış misyonu” olarak 2007, 2009, 2010, 2012 ve 2013 (Dehang, 2019:73) yıllarında yapılmıştır. Kazakistan tatbikatlarda Çin ve Rus-

ya'dan sonra etkili roller üstlenirken, Çin ile ikili tatbikatı sadece 2006'da yapılan "Tianshan Dağı No. 1" isminin verildiği terörle mücadele tatbikatı olmuştur (Dehang, 2019:73).

Çin, gümrük birliğinin sağlanabilmesi ve ticaret akışının sorunsuz sürdürülebilmesi için öncelikle Kazakistan'a olmak üzere Orta Asya ülkelerine yatırım yapmanın ve ülkeleri kalkındırmanın faydalı olacağı kanaatindedir. Bu nedenle bölgenin en gelişmiş ülkesi Kazakistan'a geniş çaplı krediler vermektedir. Kazakistan'a verdiği kredilerin ve yaptığı yatırımların geri beslemesini ŞİÖ adına destek olarak görmek isteyen Çin, yeni pazarlar için tarife engellerinin kaldırılmasını ve ŞİÖ'ye özel serbest ticaret bölgesi oluşturulmasını amaçlamaktadır. Kazakistan, Çin'in Orta Asya'daki en büyük ortağı olarak ŞİÖ'ye ve CICA'ya büyük katkı sağlamaktadır (CICA). CICA içerisinde geliştirilen Asyalıların kendi güvenliklerini kendilerinin sağlamalarına yönelik yeni güvenlik anlayışı, Çin'in bölgeselcilik iddiasını ifade etmektedir. ŞİÖ'ye olan desteğinin CICA amaçları ile örtüşmesi Çin-Kazakistan ilişkilerini bölgeselcilik görüşü üzerinden geliştirmektedir.

3. Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü ile Bağlantıları

Türkiye'nin Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası bölge üzerine yürüttüğü politikalar, sadece yerel dinamiklerin etkisi ile değil uluslararası sistemden gelen baskılar ve aktörlerin Orta Asya siyaseti ile şekillenmiştir. Söz konusu baskılar ekonomik bir etkiye sahip olmakla birlikte esasen siyasî ve jeopolitiktir. Böylece Türkiye'nin Kazakistan dış politikasını etkileyen-baskılayan uluslararası siyasî etkenlerin de göz ardı edilmemesi yerinde olacaktır. 1996 yılında Çin tarafından kurulan Şanghay Beşlisi Türkiye'nin Kazakistan dış politikasına etki eden bağımsız değişkenlerden biri olmuştur. Şanghay Beşlisi, Rusya'dan sonra Orta Asya'nın ikinci büyük ortağının Çin olacağını göstermiş olması nedeniyle, bölgesel ilişkilerde önem arz etmiştir. Şanghay Beşlisi'nin 2001 yılında Özbekistan'ın katılımı ile Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) olarak genişletilmesi Türkiye'nin Kazakistan dış politikasına etki eden bağımsız değişkenlerin başında gelmiştir.

Türk dış politikası, Türkiye'yi merkeze alan bir jeopolitik düşünce üzerine

kurulmuştur (Alpar, 2023). Buna göre sadece Orta Asya'da değil, Orta Doğu, Akdeniz, Balkanlar, Kafkaslar, Karadeniz Havzası dâhil refah ve işbirliğine dayalı bölgesel bütünlük oluşturmak amaçlanmıştır (Alpar, 2020). Bu sayede güvenlik, istikrar ve kalkınmanın Orta Asya jeopolitiğine getireceği faydaların yanı sıra Türkiye, bölge ülkeleri ile ortak ekonomik platformlarda buluşarak dış politika yelpazesini genişletebilecektir. Karşılıklı bağımlılık, sürdürülebilir kalkınmanın ve ekonomik birlikteliğin anahtarı konumundadır. Bölgeyle ilişkilerin geliştirilmesinde milat kabul edilen 2009 yılının zemini, Kazakistan ile ilişkilerin stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmesi sonrası oluşturulmuştur. Türk dış politikası, etkileri daha çok bu dönemde hissedilen, Batılı zihniyetin ve çıkarların yanına farklı ağırlık merkezleri de eklemiştir. Dış politika tercihlerinin çeşitlenmesi ile Orta Asya'ya atfedilen önem, siyasi ilişkilere ivme kazandırmıştır. Nitekim 2009 sonrası dönemde Türkiye'nin Kazakistan'a artan bir şekilde dikkat verdiğini söylemek yerinde olacaktır. Geliştirilen Orta Asya stratejisinin en önemli ortağı Kazakistan olarak belirlenmiştir. Stratejik ortaklık seviyesine yükseltilen Kazakistan ile ilişkiler sonrası Türk zirveleri Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi/Türk Konseyi olarak kurumsallaştırılmıştır.

2012 yılında Türkiye, Asya ülkeleri için önemli bir örgüt olan Şanghay İşbirliği Örgütü'ne diyalog ortağı olmuştur. 6-7 Haziran 2012'de (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı) Pekin'de yapılan zirvede Orta Asya ülkelerinin desteği ile elde edilen diyalog ortağı statüsünde, Kazakistan'ın ve Nazarbayev liderliğinin ayrıca Türkiye-Kazakistan ikili ilişkilerinin etkisi büyüktür. ŞİÖ ve diyalog ortağı Türkiye arasında, güvenlik ve terörle mücadele başta olmak üzere uyuşturucu kaçakçılığı, suçların önlenmesi ve ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı). ŞİÖ ile kurulan ilişki, Türk dış politikasında geri planda kaldığı düşünülen Asya politikalarının ilerletilmesine çok farklı bir boyut katmıştır.

Türk dış politikasında son yıllarda sürdürülen çok boyutlu ve çok yönlü dış politika adımlarına uygun şekilde Türkiye, Asya'nın bölgesel güçleriyle ortak bir platformda buluşmuştur. Bölgesel gelişmelere hem bölgenin jeopolitik bir parçası olarak hem de Orta Asya'daki tarihsel ve kültürel bağları aracılığı ile katkılar sunması öngörülmüştür. Dünya ekonomisinin ağırlık merkezinin Asya'ya kaymaya

başladığına dair yorumların yapıldığı bir dönemde Türkiye'nin ŞİÖ'ye diyalog ortağı olması sayesinde bölgesel ekonomik girişimlere daha kolay dâhil olacağı değerlendirilmiştir. Bu sayede Türkiye'nin bölgedeki ekonomik etkinliğinin artacağı ve doğal kaynaklara erişimde avantajlı bir konumda olacağı değerlendirilmiştir. Nitekim Türkiye'nin Kazakistan siyasetini etkileyen Asyalı ülkeler ve kurumlarının içerisinde Çin ve ŞİÖ vardır. Türkiye 2017 yılında ŞİÖ Enerji Kulübü Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Görev sembolik dahi olsa Türk dış politikasında Doğu ülkelerine yönelimi işaret eden bir tercihtir. ABD ve diğer Batılı ülkelerle yaşanan sorunlar sonrası Türkiye'nin, Çin ve Rusya'nın baş aktör olduğu Doğu kurumlarında kendine yer bulması Türkiye-Kazakistan ilişkilerine de olumlu yansımaktadır. Daha önce Türkiye'nin Avrasya Ekonomik Birliği'ne de üye olması adına adım atan Kazakistan, Türkiye'yi, örgütlerde Çin ve Rusya'nın rolünü dengeleyici bir aktör olarak görmektedir. Türkiye'nin tercihleri taktiksel olarak yorumlansa dahi Kazakistan'ın yaklaşımı Türk dış politikası hedeflerine uygundur ve iki ülkeyi farklı platformlarda bir araya getirmektedir (Sarı, 2017:361-362).

Türkiye, Türk dünyası dâhil tüm Asya kıtasında etkileşimi ve etkinliğini artırmak, ayrıca ivme kazanan Asya politikalarını güçlendirmek amacıyla 2019 yılında "Yeniden Asya" girişimini ilan etmiştir. Girişim, jeopolitik gelişmelerin ve ekonominin ağırlık merkezinin Asya'ya kayacağına öngörüsüyle, 21. Yüzyılın büyük güçlerine ve yükselen ülkelere sahip Asya'ya yönelik daha kapsamlı ve bütüncül politikalar üretmektedir. Dinamik bir profil çizen Asya kıtasına yönelik uzun vadeli ve sistematik bir yaklaşım olan Yeniden Asya girişimi, bütüncül olmasının yanı sıra alt-bölgesel ve ülke temelli farklılıkları da gözetmektedir. Bunun için Dışişleri Bakanlığı, iş dünyasından akademiye, sivil toplumdaki kamu kurum ve kuruluşlarına değin birimler arası eşgüdüm tesis etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı). Yeniden Asya girişimi, Türkiye'nin Kazakistan ile ilişkilerine önemli katkılar sunacak ve farklı boyutlar ekleyecektir. Zira Türkiye'nin tüm Asya kıtası ile kapsamlı bir birliktelik istediği girişimdeki en büyük destekçisi Kazakistan olacaktır. Türkiye, Kazakistan desteği ve öncelikli işbirlikleri ile Asya'da ilişkiler ağını genişletebilecektir. Bu açıdan Yeniden Asya, Türkiye'nin Kazakistan ve Orta Asya başta olmak üzere tüm Asyalı ülkeler ile entegrasyonunu sağlayacak özel bir mekanizmadır (Asia Cooperation Dialogue).

Çok boyutlu dış politikayı takip etmeyi tercih eden Türkiye'nin ŞİÖ ile bir kademeye kadar kurduğu kurumsal yakınlık önemlidir. ŞİÖ ile bağ kurabilmiş tek NATO üyesi ülke olan Türkiye, aynı anda Doğu-Batı arasındaki rakip kurumlarla işbirliği geliştirme yeteneğini kazanmıştır. Türkiye için Doğu ve Doğulu kurumlar zamanla birer çekim unsuru olmuşlardır. Bunun nedeni ŞİÖ üyelerinin baskıcı/otoriter iktidarlarına karşı duyulan sempati değildir. Asıl neden Batılı ülkelerin ve kurumların Türkiye'ye verdiği desteği karşılıklara bağlamasıdır. Ayrıca iç işlere müdahale edilmesi, Türkiye'nin bağımsız iç politik yönetim anlayışına uygun düşmemektedir. Fakat Doğulu ülkeler ve kurumları iç işlere karışmamakla birlikte verdiği desteği karşılıklara bağlamamaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye, ŞİÖ üyeleri ile ortak değerlere sahip olduğunu beyan etmiştir. Burada kastedilen ortak değerler Orta Asya ülkeleri ile olan kültürel, etnik ve dini bağlardır. Türkiye, Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerine bir bağ daha ekleyen ve dış politikasına alternatifler üreten ülkelerle dengeleme politikaları geliştirmektedir.

Sonuç

Sovyetler Birliği sonrası güvenlik kaygıları ile kurulan ve zamanla genişletilerek Şanghay İşbirliği Örgütü halini alan yapı, öncelik olarak Çin ve Kazakistan arasında sınır komşusu olmanın ötesinde bağlar kurmaktadır. Güvenlik merkezli işbirlikleri yürüten örgüt, Çin açısından Kazakistan'a verilen önemi açıklamaktadır. İşbirliği kapsamının genişletilmesi örgütün güvenlik odağından sonra ikinci sıraya ekonomik ortaklıkları almasını sağlamıştır. Bu minvalde çoğunluğu Çin ve Kazakistan arasında olmak üzere, ekonomik iş birlikleri, ulaşım ağları ve altyapı projeleri merkeze alınmıştır.

Öte yandan Türkiye'yi, öncelikle Kazakistan ile ilişkilerin ilerletilmesine sevk eden ilk neden Kazakistan'ın bölgenin diplomatik ferasete sahip ülkesi olmasıdır. Bir başka neden ise devlet kimliğine en çabuk ve nispeten daha az problemle ulaşabilmiş olmasıdır. Ekonomi, iş çevreleri, liderler, eğitim, kimlik gibi pek çok yerel faktör açısından Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politikasında Kazakistan, çoğunlukla ilk durak olmuştur.

Kazakistan ise Çin ve Rusya gibi güçlü ortakların yanı sıra Türkiye ile de işbirliklerini derinleştirmek için adımlar atmaktadır. Türkiye'yi Asya kıtasına mahsus işbirliklerine dâhil olması için desteklemekte ve bölgesel politikalarında Türkiye ortaklığına öncelik vermektedir. Bu durum Türkiye'nin Kazakistan dış politikasını derinleştirmektedir. Türkiye'nin toplumsal, ekonomik ve siyasî işbirliği tekliflerine olumlu dönüş yapmaktadır. Bölgesel işbirliklerine Türkiye'yi de dâhil ederek iki ülkenin küresel politikalar içerisinde birbirlerini destekleyen ülkeler olmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin ŞİÖ ile kurduğu temaslar Kazakistan'ın da desteklemesi ile mümkün merteye ilerletilmiştir. Örgüte diyalog ortağı olunması ve sonraki yıllarda Enerji Kulübü Başkanlığı görevinin üstlenilmesi Kazakistan başta olmak üzere ağırlıklı olarak Orta Asya ülkelerinin desteğinin alınması ile gerçekleştirilmiştir. Diyalog ortaklığı, belirli alanlarda dahi olsa teşkilat ile sınırlı işbirliği yapılabilmesine olanak tanımaktadır. Türkiye'nin NATO üyesi bir ülke iken Asya kıtasının güvenlik odaklı işbirliğinde kendine yer bulması ve mütevazı bağlar kurması Asya politikalarının derinleştirilebilmesi için önemli görülmektedir.

ŞİÖ ile kurulan sınırlı temaslar, Türkiye ve Kazakistan ilişkilerinde destekleyici, yeni ve farklı bir bağlayıcı unsur olarak ifade edilebilmektedir. Türkiye'nin görece zayıf kalan ve kimi zaman ikinci plana bırakılan Asya politikaları son yıllarda terk edilmiştir. Bu sebeple mütevazı temaslar kurulsa dahi, Kazakistan'ın dâhil olduğu her işbirliğinin içerisinde yer almak Türkiye'nin Asya politikalarını derinleştirecektir. Bununla birlikte Kazakistan'dan geri beslemenin mümkün olması ve Kazakistan'ın orta büyüklükte bir güç olarak sürdürdüğü güçlü dış politikası Türk dış politikasına da katkılar sunmaktadır.

Nitekim ŞİÖ'nün, Türkiye-Kazakistan siyasî ilişkilerinde ve Türkiye'nin Orta Asya bölge politikalarının derinleştirilmesinde bağlayıcı-destekleyici bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Asya politikalarının geliştirilmesinde Kazakistan'ın katkılarının olduğunun da altı çizilmelidir. Fakat ŞİÖ'nün Asya politikalarının derinleştirilmesinde zemin hazırlayan bir teşkilat olduğu anlaşılrsa dahi beklentinin altında kaldığı neticesine ulaşılmaktadır. Bu durum Türkiye'nin Asya politikalarını genişletebilmek için farklı teşkilatlar ile de derin bağlar kurmasını ve bölgesel, alt bölgesel, ikili ilişkiler ile işbirliklerini ilerletmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Arslan, İ. (2019). “Şanghay İş Birliği Örgütü: Çıkarlar/Öncelikler ve Bölgesel İş Birliği Arasında Bir Denge Arayışı”, Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt:15, Sayı:30, s.289-330.

Alpar, Güray. (2020). Türkiye'nin Güvenliğini Anlamak, Nobel Yayınları: Ankara.

Alpar, Güray. (2023). From Geopolitik to Geostrategy, Palet Yayınları: Konya.

Asia Cooperation Dialogue, <http://www.acd-dialogue.org/> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

Burkhanov, A. Yu-Wen, C. (2016). “Kazakh Perspective on China, The Chinese, and Chinese Migration”. *Ethnic and Racial Studies*. V: 39, No: 12, pp. 2129-2148.

China Kazakhstan Ambassador, <https://web.archive.org/web/20140906133919/http://kz.china-embassy.org/chn/zhgx/zhgxgk/> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

CICA, <https://www.s-cica.org/index.php?view=page&t=history> [Erişim Tarihi: 04.05.2023].

Cooley, A. (2012). Great Games, Local Rules, The New Great Power Contest in Central Asia. Oxford University Press: Newyork.

Declaration on the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization,

<http://www.gsdr.org/docs/open/regional-organisations/sco,%202001,%20establishing%20declaration.pdf> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

Dongxiao, C. (2015). “Prospects and Paths of CICA's Transformation”, China Quarterly of International Strategic Studies, World Century Publishing Corporation and Shanghai Institutes for International Studies, Vol. 1, No. 3, pp. 447–469.

Gabuev, A. (2017). “Bigger, Not Better: Russia makes the SCO a Useless Club”, Carnegie Moscow Center, <https://carnegie.ru/commentary/71350> [Erişim tarihi: 10.11.2023].

Jain, B. M. (2017). “China’s Soft Power Diplomacy in South Asia. Myth or Reality?”, Lexington Books, Lanham.

Jin, W. Dehang, K. (2019). “Counter-Terrorism Cooperation Cooperation Between China and Central Asian States in the Shanghai Cooperation Organization”, China Quarterly of International Strategic Studies Vol. 5, No. 1, pp. 65-79.

Karaca, R. K. (2012). “A New Example for Regionalism: Shanghai Cooperation Organization”, KAV Yayınları, İstanbul Aydın Üniversitesi, “Üç Deniz Havzası Ülkeleri Ortak Yönetim Kültürü ve Yeniden Yapılanma Sorunları Sempozyumu”, Bildiri Kitabı, s. 702-712.

Peyrouse, S. (2016). “Discussing China: Sinophilia and sinophobia in Central Asia”. *Journal of Eurasian Studies* 7. Asia-Pacific Research Center, Hanyang Universty, V:7, N:1, pp.14–23.

Sarı, Y. (2017). “Türkiye-Orta Asya İlişkilerinde Sınırlı İşbirliği”, AK Parti’nin 15 Yılı Dış Politika, Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran (Ed.), SETA Kitapları 29, İstanbul, s. 357-380.

Shanghai Cooperation Organization (SCO). Development Strategy of the Shangai Cooperation Organization until 2025, <https://eng.sco-russia2020.ru/images/17/25/172516.pdf> [Erişim tarihi: 20.05.2023].

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), <https://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa> [Erişim Tarihi: 22.03.2023].

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “2021 Yılına Girenken Girişimci ve İnsanî Dış Politikamız”, Dışişleri Bakanlığı’nın 2021 Mali Yılı Bütçe Teklifinin TBMM Genel Kurulu’na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, [Erişim Tarihi: 22.03.2023].

Umarov, T. (2020). “China Looms Large in Central Asia”, Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegiemoscow.org/commentary/81402>, [Erişim tarihi: 24.04.2022].

Vanderhill, R. Joireman, S. F. Tulepbayeva, R. (2020). “Between the Bear and the Dragon: Multivectorism in Kazakhstan as a Model Strategy for Secondary Powers”. *International Affairs*. V:96 No:4, pp. 975-993.

Extended Summary

The dissolution of the Soviet Union in 1991 changed the bilateral and regional relations of all the countries of the world, especially the Central Asian region and China. The replacement of the bipolar system with the multipolar order and especially the independence of the Central Asian countries have revealed different understandings of economic, political and security issues. This situation, which emerged with the change of parties, necessitated the review of security dynamics in Asia. The main reasons that threaten regional security include Russia's second Chechnya war, Due to these events, many regional security concerns were experienced until the mid-1990s. For this reason, solving problems that threaten security such as solving the problem of border security and transboundary waters, preventing extremist organizations, and stopping terrorism has become the first step of international cooperation.

The "Shanghai Five", which was formed in 1996 due to China's concerns about security and border problems, reveals that the Central Asian countries that gained independence from the Soviet Union were viewed as legitimate states. On the other hand, it makes it easier for the Central Asian countries that left the Soviet security mechanism to receive support from their cooperating partners, especially China, in case they encounter a regional or global security threat. The organization formed between China, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan was established around the aims of increasing security, solving border problems and developing regional cooperation. The structure, which was named Shanghai Cooperation Organization (SCO) with the participation of Uzbekistan in 2001, has become a mechanism that includes all Central Asian countries and contributes to the development of political relations. It is understood that Kazakhstan, one of the founding members of the organization, has a different and more important position within the SCO.

The main purpose of the Shanghai Five, formed under the leadership of China, was primarily to resolve border disputes and demilitarize the borders. Border disputes between China and neighboring countries have been perceived as a threat. It was determined that a security platform was needed to resolve the border problems that developed with the dissolution of the Soviets. In

this direction, the Shanghai Five, formed in 1996, was established as the main mechanism for discussing and solving border problems. The organization, which was established by signing the “Increasing Military Confidence in Border Regions” and “Reducing Military Forces in Border Regions” agreements, ensured that Central Asian countries, with Kazakhstan and China being the priority, take a role in borders and regional security. The creation of the Shanghai Five indicates that China has two feedbacks to the global system. The first is to integrate itself into the international financial system of Western countries and adapt to the system; The second is to integrate the Asian continent through institutions, prioritizing regional security.

The expansion of the Shanghai Five into the Shanghai Cooperation Organization (SCO) with the participation of Uzbekistan in 2001 enabled it to penetrate all Central Asian countries with cooperation for these purposes. Over time, China has expanded the organization's activities and scope. As a matter of fact, the organization, whose framework has been expanded, has turned into an international organization around many security and non-security issues. The SCO was established with the aim of strengthening mutual trust and good neighborliness, jointly protecting regional peace and stability, and establishing a democratic, fair and rational international political and economic order.

Kazakhstan, which gained its independence with the dissolution of the Soviet Union, today has regional and global partnerships such as the UN, OSCE, Turkic Council, CIS, OIC, SCO and IMF. It maintains a successful complex balancing policy in Asia. It favors multilateral approaches and builds regional institutions. It positively affects the perceptions of the great powers towards the region through a complex feedback policy and connects the countries to each other. The “multi-vector” foreign policy followed by the Kazakh government helps Kazakhstan against the different problems it has to face in the international environment. The foreign policy in question enables it to cope with the challenges of China's rise as well as to maintain a balanced relationship with its neighboring giant economies. It also strengthens Kazakhstan's image as a well-intentioned country in global diplomacy. This strong stance, balanced politics and policies to gain influence are also reflected in China's foreign policy in Kazakhstan. Because Kazakhstan, which

can have a global image while being a regional country of Central Asia, makes positive contributions to Chinese foreign policy.

The fact that Kazakhstan is the country with the widest influence in Central Asia deeply affects China's policies in Kazakhstan. With its effective policy in Kazakhstan, China wants to break the negative perceptions towards itself in Central Asia, overcome sinophobia and ensure that other regional countries have political confidence in it. In this regard, political and security issues constitute the benchmark of China's foreign policy towards its border neighbor Kazakhstan after the collapse of the Soviets. Increasing diplomatic recognition and cooperation with Kazakhstan, which gained its independence from the Soviets, confirms China's desire to prevent the countries in the region from falling under Russian influence again. Kazakhstan, which plays a role in regional security and has common concerns with China, comes to the fore in Chinese security. Commitment to goals such as sovereign equality, respect for territorial integrity, non-interference in internal affairs, and ensuring full disarmament has enabled China to build trust in Kazakhstan in bilateral and regional security.

Turkish foreign policy is based on a geopolitical idea that centers on Türkiye. Accordingly, it is aimed to create regional integrity based on prosperity and cooperation, not only in Central Asia, but also in the Middle East, the Mediterranean, the Balkans, the Caucasus and the Black Sea Basin. In this way, in addition to the benefits that security, stability and development will bring to Central Asian geopolitics, Türkiye will be able to expand its foreign policy spectrum by meeting with regional countries on common economic platforms. Interdependence is the key to sustainable development and economic unity. The groundwork for 2009, which is considered a milestone in the development of relations with the region, was created after the relations with Kazakhstan were upgraded to the level of strategic partnership. Turkish foreign policy has added different centers of gravity to the Western mentality and interests, the effects of which were felt more in this period. The diversification of foreign policy preferences and the importance attributed to Central Asia have accelerated political relations. As a matter of fact, it would be appropriate to say that Türkiye paid increasing attention to Kazakhstan in the post-2009 period. The most

important partner of the developed Central Asia strategy has been determined as Kazakhstan. After relations with Kazakhstan, which were elevated to the level of strategic partnership, Turkish summits were institutionalized as the Cooperation Council of Turkic Speaking Countries/Turkish Council.

In 2012, Türkiye became a dialogue partner of the Shanghai Cooperation Organization, an important organization for Asian countries. Kazakhstan and Nazarbayev's leadership, as well as Türkiye-Kazakhstan bilateral relations, have a great influence on the dialogue partner status, which was achieved with the support of Central Asian countries at the summit held in Beijing on 6-7 June 2012. It is aimed to develop cooperation between the SCO and its dialogue partner Türkiye in the fields of security and counter-terrorism, drug trafficking, crime prevention and economic and cultural fields. The relationship established with the SCO has added a very different dimension to the advancement of Asian policies, which were thought to remain in the background in Turkish foreign policy.

In addition to Turkey not being a permanent member of the Shanghai Cooperation Organization, it is seen that it has established connections with the organization, increased its contacts and assumed duties within the organization. The tasks undertaken by Turkey and the dialogue partnership it established with the support of Kazakhstan have been factors shaping Turkey's policy towards Kazakhstan. In addition, the emphasis on Asian policies in Turkish foreign policy has led Turkey to expand its areas of cooperation with the politically and economically major countries of Asia such as China, Russia and Kazakhstan. This situation required deepening every connection between Türkiye and Kazakhstan.

The study will evaluate whether the SCO is a binding-supporting factor in Turkey-Kazakhstan political relations and in the deepening of Turkey's Central Asian regional policies. In this context, first of all, the establishment, expansion and stages of the Shanghai Cooperation Organization will be expressed in general terms. Later, Kazakhstan's participation and Turkey's connections with the organization will be stated as part of the cooperation. As a matter of fact, at the end of the study, it is concluded that the SCO is an effective factor in Turkey-Kazakhstan politics and Turkey's Central Asian policies, but it remains below expectations.